

zgodilo, privaja otroka, da laže. Mnogo je takih vzgledov, katerih se ima družinska vzgoja ogibati. Učitelj naj pozneje skrbi, da šolska vzgoja podpira domačo vzgojo in da se družinska vzgoja s šolsko združuje.

Zdravko.

Knjiga Slovenska.

Delež svoj o védi staroslovenski imajo tudi Slovaci; po rojstvu svojem na pr. vže Dobrovský, posebej Šafařík, Kolár, Hattala, pa novejši nekteri le gledé vzajemnosti, nekteri po svojih jezikoslovnih preiskavah in drugih bukvah p. L. Štur, J. Holly (Cyrillo-Methodiada), J. Palarik, J. Hurban, M. Hodža, J. Viktorin itd.

Mej Poljaki slovijo novejši čas vzlasti učeni profesorji na vseučilišču Varšavskem. K temu pripomogel je prej deloma Samuel Bogomil Linde (r. 1771, u. 1847) v jezikoslovju po slovníku svojem (I. 1807—1814; II. 1854—1861); v pravoznanstvu Vaclav Aleksander Maciejowski (r. 1793, u. 1883); po slovnici A. Malecki; po raznih spisih Vik. Makušev (r. 1838, u. 1883). — P. Čarkovskij (Opyty slavjanskago slovoproizvodstva. Varšava 1873); M. Kolosov (Staroslavjanskaja grammatika učebnik dlja gimnazij. Varšava 1875); A. Budilovič (Grammatika, Sbornik jubilejnij Methodievskij itd.), sloveči O. Pervolf, profesor v Varšavi (Vid. Archiv) itd. itd.

§. 41.

Najdaljšo zgodovino svojo ima staroslovenščina na Ruskem, vzlasti po rabi cerkovni. Vže v preteklem stoletju so spoznali njeno važnost ter jeli jo razlagovati v zvezi z jezikom narodovim pa književnim. Tako je na pr. Aleks. Semenovič Šiškov (r. 1754, u. 1840), vnet za slovanski cerkovni jezik (po Hanki), deloval na to, da so se napravile zanj stolice na univerzah v Petrogradu, Moskvi, Charkovu itd. Štep. Petrovič Ševyrev (r. 1806, u. 1864) je s Pogodinom preložil na ruski jezik Dobrovskega Institutiones itd. Sploh so sprevideli, da se književni jezik ruski brez staroslovenskega ne da prav pojasnovati: „Etimologija ruskago jazyka ne možetü byti izučaema osnovatelino bezü izučenija etimologii drevne-cerkovnoslavjanskoj etc.“ —

V ta namen je ruska vlada vstanovila mnogo učilišč, in da bi spoznali druge Slovane, vzlasti južne in zapadne, dajala je sposobnim profesorjem velike podpore, in ti so potujoči po slovanskem svetu opazovali in popisovali ga nekteri v jezikoslovnem, drugi v zgodovinskem, tretji v narodopisnem oziru itd. Vstanovila je lastni akademični grad za to vedo, magisterium slovanske literature, ktera z literaturo rusko čini doktorat slovanskoruske filologije. V teh vedah so poslednji čas poslavili se Preiss, Grigorovič, Bodjanskij, Sreznevskij itd.

Peter Preiss r. l. 1810, potoval po slovanskem svetu l. 1838—42, bil profesor slovanskih jezikov in literatur na univerzi v Petrogradu, a u. že l. 1846. Spisal p. O glagoliskoj pisimennosti l. 1843.

Viktor Ivanovič Grigorovič r. 1815 v Balti gubernije Podolske, potoval l. 1843—4 v Bolgarijo, Solun, na Athos, v Benetke, Ljubljano, Beč, Prago itd., bil profesor povestnice in književnosti slovanskih jezikov v Kazanu, Odesi, u. v Elisavetgradu gubernije Chersonske 31. dec. 1876. — Pisaril je mnogo o Glagolici in Cirilici, o gori Athonski, priobčil marsikaj o Cirilu in Metodu, več spomenikov itd.

Kratkoje obozrénije slavjanskih literatur. Kazan 1841. Opyt izloženija literat. Slavjan. v glavnejšich epochach. Kazan 1842. Iziskania o slavj. apostolich v jevrop. Turčii. 1847. Statji kasajuščijasja drevněslavjan. jazyka. Kazan 1852.

Cerkovni obradnik sv. Cyrilla a Methodia . . Apostol Ochridski, Slepčenski, Paramejnik, Mineja, Triod itd. (Rad VIII., Archiv IV. V. etc.). Dopisoval je celó v vnanje časnike slovanske p. v Kolo o Bolgarskih pesnih narodnih, v Čas. Čes. Mus. o slovan. apostolih v Ohridi.

Josip Maksimovič Bodjanski r. 1810, učil se v semenišču Poltavskem, v Moskvi, potoval l. 1837, 1842 po Turčiji, Italiji, Avstriji, Nemčiji itd., bil profesor zgodovine in literature slovanskih narečij na univerzi Moskovski, u. l. 1877. Spisal je prav čvrsto razpravo o „Narodni poesii slovanskih plemen“ l. 1837, preložil na ruski jezik Šafarika Starožitnosti in Narodpis, Palackega nektere stvari, vredoval Časopis društva za starinoslovje in zgodovino rusko itd. Priobčil knjigo: O vremeni proischoždenija Slavjanskichü pisimenü. Moskva. 1855. 8. CXV. 381.

Aleksander Fedorovič Hilferding, r. l. 1831, mnogo potoval po deželah slovanskih, pisal v razne časnike, u. l. 1872. Posebej spisal: Istorija Baltijskih Slavjan. Moskva 1855. Bosnija, Hercegovina i Staraja Serbija. Petrograd 1859. O srodstvü jazyka slavjanskago s sanskritskim. Petrogr. 1853. Ob otnošenii jazyka slavjan. k jazykam srodstvennym. Mosk. 1853. O Kirillë i Mefodii i tysjačelëtnej jich godovščinë l. 1862. Gršká služba sv. Kyrilla i Methoda a život sv. Nauma; O jazyku Kašubcev, o Lužičanech, Pamjatniki narečija polabskih Drevljan i Glinjan, Drevnějšij periodü istorij Slavjan (v. Rus. Beseda, Věstnik).

Baudouin de Courtenay, profesor v Kazanu, spisal: Rezija i Rezijane . . Slavj. Sbornik III. — Podrobnaja programma lekcij 1876—77. Kazan 1878. 8. 92. etc.

Izmed Malorusov je dokaj spisal J. F. Holowacký (Glowacki), r. 1814, u. 1888, p. Chrestomatija cerkovno-slavjanskaja i drevne-ruskaja l. 1854. — Rusom prišteva se znani L. N. Palauzov, roj. Bolgar, služil v Petrogradu, u. l. 1872. Opisal je Vék bolgarskago carja Simeona. Petrograd 1852. Synodik carja Borisa (Pamataik XIII—XIV veka) l. 1855. Jugovostok Evropy v XIV stol. l. 1857 etc. — L. Polivanovü: Učebnikü russkoj i cerkovnoslavjanskoj etimologiji dlja srednihü učebnihü zavedenij. Moskva 1867. — V. J. Šerclj: Sravniteljnaja gramm. slavjan. i drugih rodstvenih jazyk. Charkov 1871—73. — P. Perevlësskij: Slavjanskaja gramm. sü izbornikom. SPb. 1875. Kakor učebnih knjig, tako so tudi mnogo spomenikov staroslovenskih priobčili v novejši dobi razni profesorji in cerkovni dostojniki na pr. Evgenij, Philaret, Makarij, Porphyrij, Amphiločius etc. (Vid. Archiv).

§. 42.

Srbom je staroslovenščina, mnogotero spremenjena po živem jeziku narodovem, služila v cerkvi in knjigi, dokler je Dositej Obradović (r. 1739, u. 1811) jel pisariti v narodnem jeziku srbskem, nasproti tedanjemu slavenskemu: Sověti zdravoga razuma v Lipsku 1784 itd. Izdajal je največ npravnostne knjižice, kterih nekaj je po njegovi smrti skupaj na svetlo dal Solarić.

Naslednik mu je bil v tem Vuk Stefanović Karadžić (r. 1787, u. 1864), kteri je zgodaj knjigo slavensko dobival iz Moskve; l. 1813 soznani se na Dunaju s Kopitarjem, in ta je bil vzrok, da je Vuk prstonarodni jezik povzdignil v knjigo, vstanovil pravopis srpski, ter utrdil to s svojo slovnico in z novim slovarjem l. 1818. — Mala prstonarodna slaveno-srpska pesmarica je izšla l. 1814—15 v Beču; Pismenica srpskoga jazyka l. 1814; Narodne Pesni v Lipsku 1823—24; Narodne srpske poslovice a pripovjetke l. 1836, Pesni v Beču l. 1841—46 itd. O pravopisu in jeziku srbskem imel je hude borbe na pr. z Milošem Svetićem (Jovan Hadžić) in z njegovimi privrženci od l. 1839 do 1848, v kterih je pojasnoval razmere med jezikom bolgarskim, srbskim na-

rodnim pa staroslavenskim cerkvenim, dokler je naposled zmagal. Ločitev je dovršena in sedaj vrlo napreduje narodno slovstvo srbsko.

Njemu nasprot je Evgenij Joannovics, pravoslavni vozočnije cerkve episkop Karlovački (Carlostadiensis), vo Vienné dal na svetlo „Grammatika cerkóvno-slavjanskago jazýka“ (Gram. linguae ecclesiastico-slavicae) l. 1851. 8. 375. Po njej sem namerjal, kakor pravi v „predisloviu, dragij rod moj sérbskij kú slavénskomu jazyku pribliziti, a i pročije Slavjany evropejskije i vněevropejskije kú vzprijatiju slavenskago jazyka, jako svoego knižnago . . . pobuditi. Sej bo jazykú cerkovno-slavenskij nésti rossijskij, nésti serbskij, niže bolgárskij, niže česskij, i za sie samoe nezavistno možeti byti vsěmú Slavjánomú obščij etc.“ — Schleicher piše o tej slovnici: „Blickt man in dieses buch, so muss man sich wundern, dass es nach den werken eines Kopitar, Vostokov, Miklosich erscheinen konnte (Formenl. der kirchenslaw. Spr. 1852. IX).“

Djaro Daničić (Popović) r. 1825 v Novem Sadu, učenec Miklošičev, v Beligradu profesor, naposled tajnik jugoslavenske akademije v Zagrebu, u. 17. nov. 1882, pokopan v Beligradu na vladne troške. Kar je Vuk pričel, to je Daničić znanstveno utrdil, srbski pravopis in književni jezik srbski, ki mu je tudi hrvatski. Tajnik društva srpske slovesnosti je spisal „Rat za srpski jezik i pravopis l. 1847, Srpska sintaksa, Poslovice 1871, Istorija oblika srpskoga ili hrvatskoga jezika 1874, Osnove l. 1876, Korijeni s riječima od njih postaliem u hrv. ili srpsk. jeziku“ i mnogo jako učenih razprav jezikoslovnih in drugih knjig; izvrstnega akademijskega slovarja pa je dovršil samo I. zvezek. Sostavil je „Rječnik iz književnih starina srpskih“ v treh knjigah l. 1862–64, izdal „Život svetoga Save od Domentijana 1860, Nikoljsko Jevangjelje 1864, Život sv. Simeuna i sv. Save 1865, Životi srpskih kraljeva i archiepiskopa 1866“ itd., kar mnogotero pojasnuje staroslovenščino (Vid. Starine; Rad LXXVII. 1885).

Stojan Novaković r. 1842 v Šapcu, profesor v Beligradu, naslednik slavnemu Daničiću, je sostavil v Glasniku: Srpska bibliografija 1741—1867; Istorija opšte književnosti srpske, Zakonik Stevana Dušana; Primeri književnosti i jezika staroga i srpsko-slovenskoga l. 1877. 8. XXVII. 593.

J. Živanović spisal na pr. Kratak pregled staroga slovenskoga jezika. Novi Sad 1871. Izvod iz gram. 1873. Stari slovenski jezik. 1872. 8. 12 (Vid. Archiv. IV. 1879).

Dr. Ivan Anton Scopoli.

V spomin stoletnice njegove smrti. Spisal Fran Kochek.

(Dalje.)

Da bi se v tej samoti čutil srečnejšim, oženil se je Scopoli v drugič 5. febr. l. 1758. v Ljubhni z Katarino pl. Franchenfeldt.

Scopoli je s svojimi deli, katera je za svojega bivanja v Idriji napisal in katera bodemopozneje omenili, zaslovel v znanstvenih krogih. Ker je vedno želel Idrijo ostaviti, pa ni dolgo trajalo, da je dobil razne ponudbe. Takó je bil l. 1763. po prizadevanji njegovega prijatelja grofa Firmiana poklican k pasovskemu knezoškofu kot domači zdravnik Ko je l. 1766. umrl slavni rudninoslovec Lehmann, ponudila mu je isto stolico cestrska akademija v Petrogradu. (Glej „Deliciae“, Pars III, p. 81 in 82, kjer ste obe pisn ponatisnjeni). Vender Scopoli ni vsprejel dotičnih ponudeb, ker ni hotel ostaviti Avstje.

Ko je bil pa l. 1767. Nikolaj baron pl. Jacquin na dunajsko vseučilišče poklican, pletila mu je cesarica izpraznjeno profesuro za rudninoslovje in metalurgijo na